

8. Gaynor, M. Competition among Hospitals [Text] / M. Gaynor, W. B. Vogt // The RAND Journal of Economics. – 2003. – Vol. 34, Issue 4. – P. 764–785. doi: 10.2307/1593787
9. Grytten, J. Patient choice and access to primary physician services in Norway [Text] / J. Grytten, R. J. Sorensen // Health Economics, Policy and Law. – 2008. – Vol. 4, Issue 01. – P. 11–27. doi: 10.1017/s1744133108004623
10. McGuire, T. G. Physician Agency. Chap. 9 [Text] / T. G. McGuire // Handbook of Health Economics. – Amsterdam: Elsevier, 2000. – P. 461–536. doi: 10.1016/s1574-0064(00)80168-7
11. Gaynor, M. Moral Hazard and Risk Spreading in Partnerships [Text] / M. Gaynor, P. Gertler // The RAND Journal of Economics. – 1995. – Vol. 26, Issue 4. – P. 591–614. doi: 10.2307/2556008
12. McGuire, T. G. Physician response to fee changes with multiple payers [Text] / T. G. McGuire, M. V. Pauly // Journal of Health Economics. – 1991. – Vol. 10, Issue 4. – P. 385–410. doi: 10.1016/0167-6296(91)90022-f
13. Echevin, D. Physician Payment Mechanisms, Hospital Length of Stay and Risk of Readmission: a Natural Experiment [Text] / D. Echevin, B. Fortin // SSRN Electronic Journal. – 2011. – Issue 44. doi: 10.2139/ssrn.1919071
14. Yaremna, I. V. Physician behavior in hospital in competitive environment [Text]: intern. conf. / I. V. Yaremna, O. M. Ocheredko // Biology and Medical Sciences. – Vienna, 2015. – P. 203–208.

*Рекомендовано до публікації д-р мед. наук, професор Гойда Н. Г.
Дата надходження рукопису 16.01.2017*

Iryna Yaremna, Assistant, Department of Social Medicine and Health Organization, National Pirogov Memorial Medical University, Pyrohova str., 56, Vinnitsa, Ukraine, 21018
E-mail: aria_adel@mail.ru

Ocheredko Oleksandr, Professor, Department of Social Medicine and Health Organization, National Pirogov Memorial Medical University, Pyrohova str., 56, Vinnitsa, Ukraine, 21018
E-mail: ocheredko@yahoo.com

УДК 616.37-006.6 -085.277.3-085 371
DOI: 10.15587/2519-4798.2017.94302

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТИПУХЛИННОЇ ВАКЦИНОТЕРАПІЇ НА ОСНОВІ ДЕНДРИТНИХ КЛІТИН В АД'ЮВАНТНОМУ ЛІКУВАННІ ХВОРИХ НА РАК ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ

© О. І. Дронов, С. В. Земсков, Н. М. Храновська, О. В. Скачкова

Метою дослідження було вивчити вплив протипухлинної вакцинотерапії на основі дендритних клітин, навантажених механо-активованими аутологічними ліофілізованими пухлинними клітинами (ДК-МАЛФПК-ПВТ) у складі ад'ювантного лікування на загальну виживаність хворих на рак підшлункової залози (РПЗ). Дослідження проведено на 43 хворих, що отримували гемцитабін-вмісну ад'ювантну хіміотерапію. Застосування ДК-МАЛФПК-ПВТ значно підвищує загальну виживаність хворих на РПЗ

Ключові слова: рак підшлункової залози, протипухлинна вакцина, дендритні клітини, виживаність, імунна система

1. Вступ

Рак підшлункової залози (РПЗ) входить до сімки найпоширеніших раків та є найагресивнішим серед всіх гастроінтестинальних раків. Більше 90 % РПЗ представлено протоковою аденокарциномою. Серед сучасних підходів до лікування розглядають хірургічне, яке дає шанс на 5-річну виживаність не більше як 15–18 % хворих, не зважаючи на ад'ювантне лікування. Хіміотерапія, ефект від якої відмічається приблизно у 40 % хворих, привносить мінімальний вплив на виживаність. Роль радіотерапії активно дискутують: в європейських дослідженнях, на відміну від

США, її ефект не доведено, а таргетна терапія для цієї локалізації не виправдала надій, покладених на неї ще 15 років тому. Таким чином, пошук нових підходів в лікуванні хворих на РПЗ з метою покращення їх виживаності сьогодні представляється дуже актуальним.

Однією з таких перспектив, на наш погляд, є імунотерапія, дія якої спрямована на налаштування або підсилення ефективної імунної відповіді (ІВ) проти пухлини. Цього можна досягти завдяки багатьом підходам, що включають вакцинацію, адаптивний перенос імунних клітин та імуномодуляцію з метою підсилення існуючої ІВ [1].

2. Обґрунтування дослідження

Існує кілька шляхів індукції ІВ проти пухлини, які докладно описано в відповідних оглядах [1–3]. Протипухлинна вакциноterapia (ПВТ) викликає ІВ в організмі, котра є специфічно спрямованою до пухлино-асоційованих антигенів (ПАА), які представлено в вакцині. Цей підхід безпечно та ефективно покращує ІВ при недрібноклітинному раку легень (НДРЛ), меланомі та інших локалізаціях [4–6]. Також, виявляється можливим обминути дефекти ендогенної антигенної презентації шляхом використання антиген-презентуючих клітин, або так званих дендритних клітин (ДК) [7, 8]. Протипухлинні вакцини та клітинна терапія є спрямованими специфічно проти ПАА, й тому мають мінімальний профіль токсичності на відміну від стандартної хіміотерапії та інгібіторів імунних чекпоінтів [9–11].

Нещодавній мета-аналіз висвітлив, що вакцинація та клітинна імунотерапія покращує загальну виживаність (ЗВ) та безпрогресивну виживаність у хворих на НДРЛ, незалежно від морфологічних властивостей пухлини [12]. Одне з досліджень, на якому базувався мета-аналіз, було виконано на базі Національного інституту раку МОЗ України [13]. В якості ПВТ було запропоновано оригінальну конструкцію на основі ДК: навантажені механо-активованими аутологічними ліофілізованими пухлинними клітинами (МАЛФПК) [14]. В доклінічних дослідженнях було вивчено застосування різних схем, доз та шляхів доставки ДК-МАЛФПК вакцини в організм в рамках одно- та багаторазового введення. На різних моделях пухлинного росту *in vivo* було продемонстровано їх виражену протипухлинну та антиметастатичну активність в монотерапії та суттєве підсилення лікувального ефекту після хірургічного видалення первинної пухлини [15].

З іншого боку, було з'ясовано, що у хворих на РПЗ кількість та функціональна активність ДК є значно зниженою і може відновитися після видалення пухлини тільки через рік. Цікаво, що це відновлення є асоційованим з відсутністю прогресії РПЗ [16]. В той же час клініцистам добре відомо, що медіана безрецидивної виживаності для радикально оперованих хворих на РПЗ полягає приблизно в такому ж часовому проміжку.

Слід також зауважити, що ряд досліджень, які було проведено в клініці та експерименті, з'ясували, що цитостатики не так істотно пригнічують ІВ, як це вважали раніше. Наприклад, гемцитабін, який входить до першої лінії лікування РПЗ, в терапевтичних дозах не є імунодепресантом і може покращувати відповідь на специфічні вакцини спрямовані на активацію або підтримку ефекторної ланки протипухлинного імунітету у людей [17]. Окрім того, гемцитабін вірогідно знижує рівень супресорних клітин мієлоїдного походження (MDSC) в крові, що в комплексі може призводити до покращення ІВ на

вакцину. На підтвердження цієї гіпотези в декількох дослідженнях *in vivo* було з'ясовано, що комбінація ДК-ПВТ з гемцитабіном у мишей викликала значну затримку в рості пухлини та покращення виживаності тварин [18], а у морських свинок, не зважаючи на зменшення кількості цитотоксичних лімфоцитів в периферичній крові, гемцитабін покращив терапевтичний ефект ДК-ПВТ [19].

Ще один цитостатик, який застосовується для лікування РПЗ, – 5-фторурацил з групи фторпіримідинів, може модулювати протипухлинну ІВ. Модуляція відбувається шляхом селективного руйнування (MDSC), внаслідок чого підсилюється Т-клітинна ІВ [20]. Комбінація фторпіримідинів та гемцитабіну широко застосовується в паліативному лікуванні РПЗ [21], та є повідомлення про безпечне застосування цієї схеми в ад'ювантному режимі [22, 23].

Таким чином, на наш погляд, не зважаючи на застосування ад'ювантної хіміотерапії у хворих на РПЗ, паралельне використання імунотерапії може призвести до покращення результатів їх лікування.

3. Мета дослідження

Дослідити вплив ДК-МАЛФПК-ПВТ в складі ад'ювантного лікування на загальну виживаність хворих на РПЗ.

4. Матеріали і методи

Дослідження було проведено на клінічній базі кафедри загальної хірургії № 1, в Київському центрі хірургії печінки, жовчних протоків та підшлункової залози імені В. С. Земскова (КМКЛ № 10). До дослідження залучено 43 хворих, яким було виконано радикальну резекцію з приводу РПЗ з 2012 р. по 2016 р. Вік пацієнтів варіював від 43 до 72 років (медіана віку становила 59,8 років).

Всі хворі починали ад'ювантну хіміотерапію за схемою гемцитабін+тегафур (ГемТег) не раніше 2 тижнів після операції, за умов відсутності хірургічних ускладнень та наявного рівня гемоглобіну $>90\text{г/л}$, лейкоцитів $>3,5 \times 10^9\text{л}^{-1}$ та тромбоцитів $>100 \times 10^9\text{л}^{-1}$. Схема складалася з шести 4-тижневих циклів. Кожен цикл включав гемцитабін внутрішньовенно в 1, 8 та 15 день із розрахунку 1000 мг/м^2 , тегафур перорально по 400 мг 2 рази на день протягом 21 дня +7 днів перерви.

Хворі були рандомізовані на 2 групи: основна група (22 пацієнта), окрім ад'ювантної хіміотерапії, отримувала ДК-вакцину, контрольна (21 пацієнт) – тільки хіміотерапію. Обидві групи були репрезентативними за онкологічними стадіями, типом оперативного втручання, віком та статтю (табл. 1). Панкреатодуоденальну резекцію (ПДР) було виконано 28 хворим (65,1 %), дистальну резекцію – 15 хворим (34,9 %).

Результати попередніх імунологічних досліджень [13] свідчать про те, що для формування специфічної протипухлинної ІВ на аутологічні ПАА у хворих на НМРЛ потрібно 3–4 введення ДК-вакцини,

що займає кілька місяців. Виходячи з цього, було зроблено висновок, що для досягнення ефективності необхідно не менше 4 введення ДК-вакцини й екстрапольовано на хворих на РПЗ.

Вакцину виготовували в Науково-дослідній лабораторії експериментальної онкології Національного інституту раку. Застосування ДК МАЛФПК було схвалено локальним Етичним комітетом (протокол Комісії з питань етики НМУ імені О. О. Богомольця № 83 від 11/12/2012). Вакцинацію проводили 1 раз на місяць паралельно з хіміотерапією до 4 разів і потім 1 раз на півроку. Для кожного введення ДК генерували з фракції моноцитів периферичної крові (50–100 мл) хворих шляхом інкубації в середовищі RPMI 1640 протягом 8 діб в присутності ГМ-КСФ, ІЛ-4, ІФН- α та ЛПС при температурі 37 °С в атмосфері 5 % CO₂. На 6-у добу інкубації до незрілих ДК додавали МАЛФПК. Перед додаванням в середовище МАЛФПК перевіряли на стерильність та відсутність життєздатних пухлинних клітин.

Контроль якості ДК включав цитофлуориметричну оцінку їх фенотипових характеристик на кінцевому етапі виготовлення ДК-вакцини безпосередньо перед її введенням. Рівень одночасної експресії антигенів CD86 та HLA-DR на ДК, що є задіяними в презентації антигенів, складав не менше 65 %, а антигена CD83, який характеризує ступінь зрілості ДК, – не менше 50 %. Кількість життєздатних клітин становила не менше 95 %, домішок лімфоцитів не більше 20 %. На рис. 1 можна побачити зрілі ДК. В середньому, на одну ін'єкцію хворим вводили $(4,73 \pm 0,54) \times 10^6$ ДК, навантажених МАЛФПК.

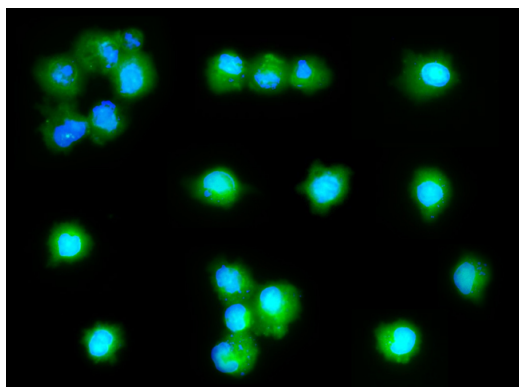

Рис. 1. Дендритні клітини, генеровані з моноцитів периферичної крові хворих на РПЗ. Цитологічний препарат. Хроматин забарвлений DAPI, цитоплазма забарвлена КФДА, $\times 1000$

Загальну виживаність розраховували за методом побудови кривих Каплана-Майєра, порівняння виживаності між групами проводили за допомогою Logrank тесту (програма MedCalc).

Таблиця 1
Клініко-морфологічні характеристики пацієнтів

Параметр	Основна група (ДК-вакцинація) n=22	Контрольна група (Без ДК вакцинації) n=21
Медіана віку, роки	58,6 (43–71)	61,2 (46–72)
Стать (чол/жін)		
чоловіки	12 (54,5%)	13 (61,9%)
жінки	10 (45,5%)	9 (38,1%)
Онкологічна стадія за UICC TNM 7		
II	14 (63,6%)	12 (57,1%)
III	8 (36,3%)	9 (42,9%)
Тип резекції підшлункової залози		
ПДР	17 (77,3%)	18 (85,7%)
Дистальна резекція	5 (23,7%)	3 (14,3%)
Ступінь диференціювання GI-GII	9 (40,9 %)	9 (42,9 %)
Ступінь диференціювання GIII-GIV	13 (59,1 %)	12 (57,1 %)

5. Результати дослідження

Як показали результати спостереження, введення ДК-вакцини, як правило, не супроводжувалось розвитком яких-небудь істотних побічних або токсичних реакцій у хворих. Не відмічено істотного погіршення самопочуття, алергічних або аутоімунних розладів, регіонарної лімфаденопатії, пов'язаних з введенням вакцини. З небажаних ефектів мав місце лише розвиток гіпертермічної реакції з ознобом протягом першої доби після ін'єкції у 2 (9,1 %) хворих, яку усували за допомогою антипіретиків.

Загальна виживаність хворих основної групи значно перевищує виживаність в контролі, особливо в період протягом від 6 до 24 міс після операції ($p=0,02$) (рис. 2).

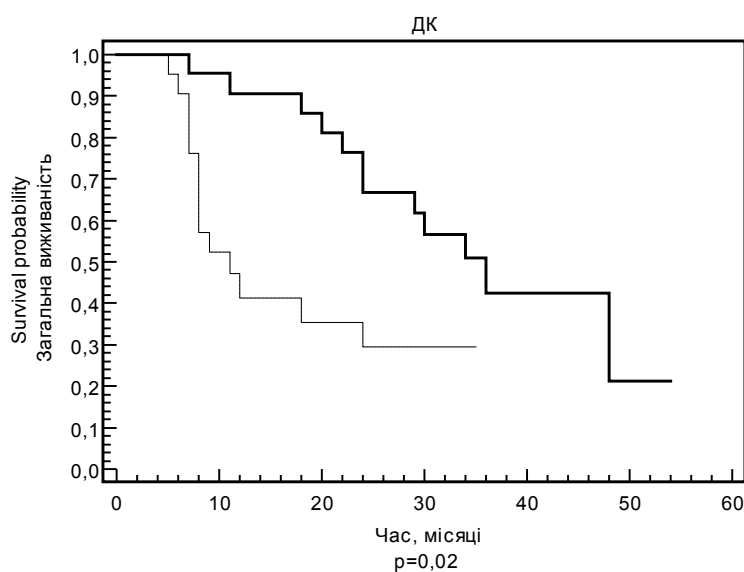

Рис. 2. Криві виживаності хворих на РПЗ за Капланом-Майєром: жирна лінія основна (вакцинована) група, тонка лінія – контрольна група

Медіана загальної виживаності становить 36 та 11 місяців для основної та контрольної групи відповідно. 5-річної виживаності на момент статистичної обробки не було досягнуто в жодній з груп. Для розрахунку 3-річної виживаності хворих контрольної групи на момент статистичної обробки також не достатньо даних, однак на 35 місяці спостереження вижили 29 % хворих. На той же час спостереження в основній групі вижили 50 %.

6. Обговорення результатів дослідження

Значна різниця в загальній виживаності хворих, що отримували ДК-МАЛФПК-ПВТ паралельно з ад'ювантною хіміотерапією, та хворих, що ад'ювантно лікувалися тільки хіміотерапією, свідчить про доцільність та ефективність застосування цього виду імунотерапії в комплексному радикальному лікуванні РПЗ.

Можна припустити, що, аналогічно доведеному ефекту ПВТ при НДРЛ, механізм дії полягає в ефективній модуляції стану імунної системи хворих на РПЗ, що дозволяє відновити або підсилити їх протипухлинні імунні реакції.

Цікаво, що поліхіміотерапія при цьому не відіграє ключової ролі в імуносупресії.

Це співпадає з висновками ряду досліджень впливу гемцитабіна на імунні клітини хворих на РПЗ [17] та *in vivo* досліджень [18, 19]. Подібні спостереження було опубліковано також по відношенню до фторпіримідинів [20].

З іншого боку, резекція підшлункової залози є однією з найдовготриваліших та найтравматичніших абдомінальних онкологічних операцій,

що безперечно призводить до імунної дисфункції [24, 25]. Тож логічно вважати, що імунореставрація для цього контингенту хворих є надзвичайно важливою, як з боку впливу на безпосередні, так і на віддалені результати лікування.

Нажаль обмежена кількість хворих та недостатньо тривалий період спостереження не дає змоги вирахувати 5-річну виживаність та застосувати мультиваріантний аналіз для більш вагомого статистичного підтвердження результатів даного дослідження. Тому доцільним є продовження цього дослідження з залученням більшої кількості хворих, можливо на мультицентровому національному рівні.

7. Висновки

1. Таким чином, застосування ДК-МАЛФПК-ПВТ в комплексі з ад'ювантною хіміотерапією значно покращує загальну виживаність хворих на РПЗ ($p=0,02$).

2. Паралельне застосування поліхіміотерапії в ад'ювантному лікуванні хворих на РПЗ вочевидь не впливає на здатність ДК реставрувати механізми Th1-залежної протипухлинної ІВ.

3. Відновлення/підсилення ТАА-презентації шляхом багатоетапного введення в організм аутологічних МАЛФПК-ДК в післяопераційному періоді ймовірно відіграє важливу роль в імуні-опосередкованому підтриманні онкологічної ремісії хворих на РПЗ.

Отже, ДК-МАЛФПК-ПВТ можна рекомендувати для застосування в складі ад'ювантного лікування хворим на РПЗ.

Література

1. Aerts, J. G. Immunotherapy prospects in the treatment of lung cancer and mesothelioma [Text] / J. G. Aerts, L. A. Lievense, H. C. Hoogsteden, J. P. Hegmans // *Transl. Lung Cancer Res.* – 2014. – Vol. 3, Issue 1. – P. 34–45.
2. Tartour, E. Lung cancer: Potential targets for immunotherapy [Text] / E. Tartour, L. Zitvogel // *The Lancet Respiratory Medicine.* – 2013. – Vol. 1, Issue 7. – P. 551–563. doi: 10.1016/s2213-2600(13)70159-0
3. Anagnostou, V. K. Cancer Immunotherapy: A Future Paradigm Shift in the Treatment of Non-Small Cell Lung Cancer [Text] / V. K. Anagnostou, J. R. Brahmer // *Clinical Cancer Research.* – 2015. – Vol. 21, Issue 5. – P. 976–984. doi: 10.1158/1078-0432.ccr-14-1187
4. Kenter, G. G. Vaccination against HPV-16 oncoproteins for vulvar intraepithelial neoplasia [Text] / G. G. Kenter, M. J. P. Welters, A. R. P. M. Valentijn, M. J. G. Lowik, D. M. A. Berends-van der Meer, A. P. G. Vloon et. al. // *New England Journal of Medicine.* – 2009. – Vol. 361, Issue 19. – P. 1838–1847. doi: 10.1056/nejmoa0810097
5. Slingluff, C. L. A Randomized Phase II Trial of Multiepitope Vaccination with Melanoma Peptides for Cytotoxic T Cells and Helper T Cells for Patients with Metastatic Melanoma (E1602) [Text] / C. L. Slingluff, S. Lee, F. Zhao, K. A. Chianese-Bullock, W. C. Olson, L. H. Butterfield et. al. // *Clinical Cancer Research.* – 2013. – Vol. 19, Issue 15. – P. 4228–4238. doi: 10.1158/1078-0432.ccr-13-0002
6. Nemunaitis, J. Phase II Study of Belagenpumatucel-L, a Transforming Growth Factor Beta-2 Antisense Gene-Modified Allogeneic Tumor Cell Vaccine in Non-Small-Cell Lung Cancer [Text] / J. Nemunaitis, R. O. Dillman, P. O. Schwarzenberger, N. Senzer, C. Cunningham, J. Cutler et. al. // *Journal of Clinical Oncology.* – 2006. – Vol. 24, Issue 29. – P. 4721–4730. doi: 10.1200/jco.2005.05.5335
7. Palucka, K. Cancer immunotherapy via dendritic cells [Text] / K. Palucka, J. Banchereau // *Nature Reviews Cancer.* – 2012. – Vol. 12, Issue 4. – P. 265–277. doi: 10.1038/nrc3258
8. Hegmans, J. P. Consolidative Dendritic Cell-based Immunotherapy Elicits Cytotoxicity against Malignant Mesothelioma [Text] / J. P. Hegmans, J. D. Veltman, M. E. Lambers, I. J. M. de Vries, C. G. Figdor, R. W. Hendriks et. al. // *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine.* – 2010. – Vol. 181, Issue 12. – P. 1383–1390. doi: 10.1164/rccm.200909-1465oc
9. Giaccone, G. A phase III study of belagenpumatucel-L, allogeneic tumour cell vaccine, as maintenancetherapy for non-small cell lung cancer [Text] / G. Giaccone, L. A. Bazhenova, J. Nemunaitis, M. Tan, E. Juhasz, R. Ramlau et. al. // *European Journal of Cancer.* – 2015. – Vol. 51, Issue 16. – P. 2321–2329. doi: 10.1016/j.ejca.2015.07.035

10. Butts, C. Tecemotide (L-BLP25) versus placebo after chemoradiotherapy for stage III non-small-cell lung cancer (START): a randomised, double-blind, phase 3 trial [Text] / C. Butts, M. A. Socinski, P. L. Mitchell, N. Thatcher, L. Havel, M. Krzakowski et. al. // *The Lancet Oncology*. – 2014. – Vol. 15, Issue 1. – P. 59–68. doi: 10.1016/s1470-2045(13)70510-2
11. Wang, M. Evaluation of tumour vaccine immunotherapy for the treatment of advanced non-small cell lung cancer: a systematic meta-analysis [Text] / M. Wang, J.-X. Cao, Y.-S. Liu, B.-L. Xu, D. Li, X.-Y. Zhang et. al. // *BMJ Open*. – 2015. – Vol. 5, Issue 4. – P. e006321–e006321. doi: 10.1136/bmjopen-2014-006321
12. Dammeijer, F. Efficacy of Tumor Vaccines and Cellular Immunotherapies in Non-Small-Cell Lung Cancer: A Systematic Review and Meta-Analysis [Text] / F. Dammeijer, L. A. Lievens, G. D. M. Veerman, H. C. Hoogsteden, J. P. Hegmans, L. R. Arends, J. G. Aerts // *Journal of Clinical Oncology*. – 2016. – Vol. 34, Issue 26. – P. 3204–3212. doi: 10.1200/jco.2015.66.3955
13. Khranovska, N. Results from phase III trial of dendritic cell based vaccine immunotherapy in patients with IIB-IIIa stage non-small-cell lung cancer [Text]: 15th Congress of Lung Cancer / N. Khranovska, O. Skachkova, A. Ganul et. al. // *Lung cancer. J Thorac. Oncol.* – Australia. – 2013. – Vol. 15. – P. 689.
14. Орел, В. Э. Биоинженерная технология получения опухолеспецифического антигена на основе механохимически радиационно-гетерогенизированных опухолевых клеток [Текст] / В. Э. Орел, Ю. А. Гриневиц, Н. Н. Дзятковская и др.; под ред. Ю. А. Гриневица // *Специфічна імунотерапія в онкології*. – Киев: Здоров'я, 2008. – С. 31–38.
15. Храновская, Н. Н. Фенотипические характеристики генерированных дендритных клеток для проведения иммунотерапии у больных раком поджелудочной железы [Текст] / Н. Н. Храновская, О. В. Скачкова, С. В. Земсков // *SciencRise: Medical Science*. – 2017. – № 1 (9). – С. 10–14. doi: 10.15587/2519-4798.2017.90950
16. Takahashi, K. Surgical influence of pancreatectomy on the function and count of circulating dendritic cells in patients with pancreatic cancer [Text] / K. Takahashi, H. Toyokawa, S. Takai, S. Sato, H. Yanagimoto, N. Terakawa et. al. // *Cancer Immunology, Immunotherapy*. – 2005. – Vol. 55, Issue 7. – P. 775–784. doi: 10.1007/s00262-005-0079-5
17. Plate, J. M. D. Effect of gemcitabine on immune cells in subjects with adenocarcinoma of the pancreas [Text] / J. M. D. Plate, A. E. Plate, S. Shott, S. Bograd, J. E. Harris // *Cancer Immunology, Immunotherapy*. – 2005. – Vol. 54, Issue 9. – P. 915–925. doi: 10.1007/s00262-004-0638-1
18. Bauer, C. Concomitant gemcitabine therapy negatively affects DC vaccine-induced CD8+ T-cell and B-cell responses but improves clinical efficacy in a murine pancreatic carcinoma model [Text] / C. Bauer, A. Sterzik, F. Bauernfeind, P. Duewell, C. Conrad, R. Kiehl et. al. // *Cancer Immunology, Immunotherapy*. – 2014. – Vol. 63, Issue 4. – P. 321–333. doi: 10.1007/s00262-013-1510-y
19. Ghansah, T. Dendritic cell immunotherapy combined with gemcitabine chemotherapy enhances survival in a murine model of pancreatic carcinoma [Text] / T. Ghansah, N. Vohra, K. Kinney, A. Weber, K. Kodumudi, G. Springett et. al. // *Cancer Immunology, Immunotherapy*. – 2013. – Vol. 62, Issue 6. – P. 1083–1091. doi: 10.1007/s00262-013-1407-9
20. Vincent, J. 5-Fluorouracil Selectively Kills Tumor-Associated Myeloid-Derived Suppressor Cells Resulting in Enhanced T Cell-Dependent Antitumor Immunity [Text] / J. Vincent, G. Mignot, F. Chalmin, S. Ladoire, M. Bruchard, A. Chevriaux et. al. // *Cancer Research*. – 2010. – Vol. 70, Issue 8. – P. 3052–3061. doi: 10.1158/0008-5472.can-09-3690
21. Ciliberto, D. Role of gemcitabine-based combination therapy in the management of advanced pancreatic cancer: A meta-analysis of randomised trials [Text] / D. Ciliberto, C. Botta, P. Correale, M. Rossi, M. Caraglia, P. Tassone, P. Tagliaferri // *European Journal of Cancer*. – 2013. – Vol. 49, Issue 3. – P. 593–603. doi: 10.1016/j.ejca.2012.08.019
22. Murakami, Y. Adjuvant gemcitabine plus S-1 chemotherapy after surgical resection for pancreatic adenocarcinoma [Text] / Y. Murakami, K. Uemura, T. Sudo, Y. Hayashidani, Y. Hashimoto, N. Nakagawa et. al. // *The American Journal of Surgery*. – 2008. – Vol. 195, Issue 6. – P. 757–762. doi: 10.1016/j.amjsurg.2007.04.018
23. Kondo, N. Combined Analysis of Dihydropyrimidine Dehydrogenase and Human Equilibrative Nucleoside Transporter 1 Expression Predicts Survival of Pancreatic Carcinoma Patients Treated with Adjuvant Gemcitabine Plus S-1 Chemotherapy after Surgical Resection [Text] / N. Kondo, Y. Murakami, K. Uemura, T. Sudo, Y. Hashimoto, A. Nakashima, T. Sueda // *Annals of Surgical Oncology*. – 2011. – Vol. 19, Issue S3. – P. 646–655. doi: 10.1245/s10434-011-2140-2
24. Menges, P. Surgical Trauma and Postoperative Immune Dysfunction [Text] / P. Menges, W. Kessler, C. Kloecker, M. Feuerherd, S. Gaubert, S. Diedrich et. al. // *European Surgical Research*. – 2012. – Vol. 48, Issue 4. – P. 180–186. doi: 10.1159/000338196
25. Дронов, А. И. Выполнение тотальной панкреатэктомии по поводу злокачественных новообразований поджелудочной железы [Текст] / А. И. Дронов, С. В. Земсков, Е. А. Крючина // *Клин. Хирургия*. – 2016. – № 10. – С. 26–30.

*Рекомендовано до публікації д-р мед. наук Дронов О. І.
Дата надходження рукопису 27.01.2017*

Дронов Олександр Іванович, доктор медичних наук, професор, кафедра загальної хірургії № 1, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, бул. Тараса Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: ai_dronov@gmail.com

Земсков Сергій Володимирович, кандидат медичних наук, доцент, кафедра загальної хірургії № 1, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, бул. Тараса Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: szemskov@yahoo.com

Храновська Наталя Миколаївна, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, науково-дослідна лабораторія експериментальної онкології, Національний інститут раку, вул. Ломоносова, 33/43, м. Київ, Україна, 03022
E-mail: nkhranovska@ukr.net

Скачкова Оксана Володимирівна, кандидат біологічних наук, науково-дослідна лабораторія експериментальної онкології, Національний інститут раку, вул. Ломоносова, 33/43, м. Київ, Україна, 03022
E-mail: oksanaskachkova@ukr.net

УДК 616-051:331.101.3

DOI: 10.15587/2519-4798.2017.94354

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПРАЦЕЮ ТА СИНДРОМ ВИГОРАННЯ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

© Т. А. Вежновець

В дослідженні представлено особливості формування синдрому вигорання у «задоволених» та «невдоволених» працюю медичних працівників. Встановлено, що ймовірність розвитку синдрому вища у «невдоволених», ніж у «задоволених» працюю медичних працівників. У «невдоволених» синдром частіше проявляється симптомами «редукція професійних обов'язків» та «деперсоналізація», у «задоволених» – «розширення сфери економії емоцій» та «психосоматичні та психовегетативні порушення»

Ключові слова: синдром вигорання, задоволеність працюю, медичні працівники, профілактика, якість медичної допомоги

1. Вступ

Задоволеність медичних працівників роботою та синдром вигорання впливають на якість медичної допомоги. Крім того, задоволеність працюю медичних працівників та синдром вигорання виступають критеріями ефективності управління персоналом в медичному закладі. Для підвищення ефективності та результативності управління персоналом, метою якого виступає якість медичної допомоги, необхідно знати особливості формування синдрому вигорання у медичних працівників в залежності від їх задоволеності працюю.

2. Обґрунтування дослідження

Синдром вигорання (Burnout) серед лікарів має рівень епідемії [1]. За даними досліджень в області кадрового менеджменту наслідками вказаного синдрому є негативний вплив на якість медичної допомоги, на професіоналізм медичного персоналу, на здоров'я лікарів і на життєздатності системи охорони здоров'я взагалі [1].

У світі частота виявлення синдрому вигорання у медичних працівників коливається від 46 % до 89,3 % обстежених. Так, синдром вигорання діагностовано у 46 % британських лікарів [2], у 31,4 % лікарів Гонконгу [3], у 50 % лікарів-педіатрів Бразилії [4], у 42,4 % французьких лікарів [5], у 89,3 % лікарів-педіатрів в Україні [6].

Ризик вигорання у медичних працівників є наслідком великого обсягу роботи, значної кількості робочих годин, тривалих нічних змін, емоційного контакту з пацієнтами та їх родинами, необхідності

швидкого ухвалення рішень, відповідальності за життя та здоров'я пацієнтів [7]. Крім того, причинами вигорання є вік медичних працівників, стаж роботи, посада, особистісні якості, рольові конфлікти та недоліки менеджменту [8, 9]. Синдром вигорання виникає в результаті зовнішнього тиску (соціально-економічні, політичні, технологічні чинники) та внутрішнього тиску (відчуття провини, самозречення, перфекціонізм, заперечення особистої уразливості та відстроченої винагороди) [10].

Синдром вигорання має негативні наслідки як для здоров'я медичного персоналу, так і для якості медичної допомоги. Так, лікарі, які мають синдром вигорання, роблять велику кількість медичних помилок та надають пацієнтам неякісну медичну допомогу [11]. Існує достовірний вплив синдрому вигорання медичних працівників на безпеку надання медичної допомоги пацієнтам [12].

Відомо, що задоволеність працюю і синдром вигорання взаємопов'язані. Синдром вигорання у лікарів негативно впливає на відчуття задоволеності працюю [13, 14]. Встановлено, що чим нижчий рівень робочого стресу, тим вище рівень задоволеності працюю [15]. В той же час задоволеність працюю впливає на якість медичної допомоги. Показано, що задоволеність пацієнтів якістю наданням медичної допомоги безпосередньо залежить від задоволеності працюю медичних працівників [16]. Проте в літературі відсутні відомості щодо особливостей формування синдрому вигорання у медичних працівників в залежності від відчуття задоволеності чи невдоволеності працюю.